

Jaani kirikus Tallinnas pidas mälestusjutluse EELK peapiiskop **Andres Pöder**. Teenistuse viis läbi õpetaja Arne Hiob.

Mälestades 1949.a. küüditatuid

Jeesus kõneles oma õpilastele: "Kas te nüüd usute? Ennäe, tund tuleb ja on juba tulnud, et teid hajutatakse igäiks ise kohta ning te jätate mu üksi. Ja ometi ma ei ole üksi, sest Isa on minuga. Seda ma olen teile rääkinud, et teil oleks rahu minus. Maailmas ahistatakse teid, aga olge julged: mina olen maailma ära võitnud." (Jh 16:31-33)

Jeesus ühtaegu julgustab ja selgitab: „Kui maailm vihkab teid, siis teadke, et nad on mind vihanud enne teid.” Ja miks? „Sest nad ei ole ära tundnud ei Isa ega mind.” Tegu on maailmaga, kus on unustatud ja hüljatud ka Isa armastus, tegu on iseenda võimu ja himusid nautiva inimesega, egoistliku ja eetikavaba eluhoiakuga.

Kommunistlik riigipööre tõi Venemaal esmakordselt võimule jumalasalgaajad. Kas kõik järgnev oli juhus? Kuigi igasuguse maailmavaate kattevarjus on pandud toime kuritegusid, siis siin osutus kurjus ise suurriiklikuks ideoloogiaks, muutes inimese, tema isiksuse, tema kannatused, tema elu tähtsusetuks ning külvates hirmu ja halastamatust. Olgu näiteks tsitaat eelmisel aastal ilmunud mälestusteraamatust „Siberi karm kool”: ”Uno lahutati isast juba enne vagunitesse ajamist. Isa surigi Siberi vangilaagris. 15.juulil suri ema. Samal päeval suri naabermajas ka üks venelanna, nad maeti ühte hauda. Neil oli veel mingi kast ümber. Viie päeva pärast suri nälga ka Uno õde, tema aeti juba niisama auku.”

Lõppenud nädalal võis televisioonis vaadata Georg Orwelli teose „1984” järgi valminud filmi ühiskonnast, kus valitsev partei oli kehtestanud kolm loosungit: SÕDA ON RAHU, VABADUS ON ORJUS, TEADMATUS ON JÕUD. Kehtis režiim, mis lojaalsuse tagamiseks kasutas kõige võikamaid piinamisviise, kus SUUR VEND valvas igäihe mõtteid ja tundeid, kus inimesed olid eraldatud usaldamatuse müüri ja lootusetult üksi kurjuse vääramatu jõu käes. Seda, mida võiks pidada ulmekirjaniku fantaasiasünnitiseks, pidi läbi elama ka meie rahvas. Küüditamine, mille käigus hukkusid tuhanded, ei olnud üksnes massimõrv. (jätkub lk 3)

Fotod mälestustseremooniast 25. märtsil 2012.a. Vabadussõja Võidusamba jalamil Tallinnas

Lippurid ja pärgade asetajad: vasakult pr. Marje Pöder, Tarmo Kruusimäe koos IRL'i rahvuslastega, Piirivalve Ohvitseride Kogu esindus, pr. Hallie ja hr. Michael C. Polt USA Suursaatkonna pärjaga, Lindatütar Janne Soorsk

Avasõnad eesti ja inglise keeles
Memento Tallinna Ühenduse
juhatause liikmelt Anne Eenpalult

Mälestusseisaku peakõne
Tallinna Memento Ühenduse
esimehelt Leo Öispuult

Mälestuspärja Eesti rahvalt asetab
IRL esimees Urmas Reinsalu

Laulab Tallinna Tehnikaülikooli Akadeemiline Meeskoor dirigent Peeter Perensi juhatusel

See oli hullem, kui natside koonduslaagrid, sest see nägi ette aastakümnete pikkuse füüsilise ja vaimse piinamise – lahusoleku oma kodumaast, perest ja iseendastki ning ehk ka Jumalast, sest teda ei tohtinud olla. Psühholoog Erich Fromm on öelnud, et ei ole suuremat kannatust kui vaimne üksindus. Seda on inimesel peaaegu võimatu taluda.

Jeesus kuulutab ette, kuidas siis, kui tulevad kannatused, kui võim pöördub tema vastu, jätvavad sõbrad ta maha. Aga ka nemad ise hajutatakse, sest inimeste üksiolek on kurjuse siht – see muudab üksikisiku ja rahva nõrgaks ja haavatavaks.

„Ja ometi ei ole ma üks, sest Isa on minuga!”, kinnitab Jeesus. „Isa, Sinu kätte annan ma oma vaimu!”, hüüab ta isegi ristipuul. Selles peitub tema tugevus ja võit. Kannatustes ja üksinduses pole muud abi kui usaldus Jumala vastu! Kas te nüüd usute? Kas te olete selleks valmis, küsib Jeesus jüngeritelt, sest katsumuste tund on ligi. Usk, mida ta äratab ja kingib, toob tagasi sisemise hingejõu ja rahu, sest kuigi „maailmas ahistatakse teid, aga olge julged: Mina olen maailma ära võitnud.”

On lausa ime, kuidas headus ja halastus osutuvad tugevamaks kurjuse võimust. Filosoof Max Scheleri sõnadega: „Asjad, mis maailmas näivad kõige nõrgemad, on inimelu jaoks kõige olulisemad”. Mälestades märtsiküüditamise ohveid, tohime nad tänagi usaldada Jumala armu hoolde. See on suurim, mida me elus teha saame. Olen kohtunud paljude küüditatutega, kes mulle on öelnud, et nad polnud üksinda ka neil ahastuse hetkedel – Isa taevas oli nendega. Armastus, mis kingib elu, pole otsa saanud. See liidab inimesed üheks pereks, teeb tugevaks. See on sillaks ka läbi surmavarju oru.

Küüditamise traagika meenutamise on ääretult oluline nii oleviku kui tuleviku tarvis. See on nagu Jeesuse meeldetuletus: „Kas te nüüd usute?” Kurjus pole maailmast kuhugi kadunud, ilmugu see valgustkartvate kuritegude näol nagu väikese Varvara koletu mõrv Narvas, mis meid kõiki sügavalt on puudutanud, ebaeetiliste ja seadustväänavate tegude näol omakasu nimel või lausa poliitilise vägivallana. Meil peab olema julgust ja hingejõudu sellele vastu seista. Esmajoones tuleb meil kuri ära

võita iseendas. See tähendab meeleanamist – vaimulikku koduteed.

Suur Reede ja Ülestõusmispüha seavad meie silme ette Kristuse risti ja avatud haa – patu ja surma ning elu ja rahu sümbolid, andes seeläbi edasi vabadussõnumi vangistuses, armastussõnumi üksinduses ja rõõmusõnumi ahastuses. „Kas te nüüd usute?”

Aidaku Jumal meid selles alati kindel olla. Aamen.

*

Märtsiküüditamise mälestusüritus jätkus jumalateenistusega Jaani kirikus Tallinnas.

Lindatütar Janne Soorsk mälestuskorviga

Mälestusseisakul osalejad

Vaated Jaani kirikus mälestusteenistusel osalejatele
Fotod: Boris Mäemets

**EML ühenduste korraldatud
25. märtsi 1949. a.
küüditamisohvrite
mälestusüritused Eestis
pühapäeval,
25. märtsil 2012. a.**

Tallinnas

12.00 Mälestusseisak Vabadussõja
Võidusamba jalamil.

13.00 Mälestusjumalateenistus Jaani
kirikus. Teenivad EELK peapiiskop
Andres Pöder ja õpetaja Arne Hiob.

Tartus

10.00 Mälestusjumalateenistus
Pauluse kirikus.

12.00 Mälestusseisak Murtud Rukkiille
märgi jalamil.

Pärnus

12.00 Mälestusseisak Papiniidus
represseeritute mälestuskivi jalamil.

Jõgeval

10.00 Teedevalitsuse pargis
mälestusseisak küüditamisohvritele
rajatud mälestusmonumendi jalamil.

Rakveres

11.00 Mälestusjumalateenistus
Kolmainu kirikus.

12.00 Leinakimpude asetamise
tseremoonia Okaskrooni jalamil.

Narvas

12.00 Mälestusmiiting Narva
raudteejaama juures represseeritute
mälestusmärgi jalamil.

Keilas

12.00 Raudteejaamas represseeritute
mälestuskivi jalamil lilled ja pärgade
asetamise tseremoonia.

Valgamaal

12.00 Keeni raudteejaamas
mälestusmiiting.

Hiiumaal

14.00 Mälestustseremoonia Lehtma
sadamasa küüditamisohvrite
mälestusmärgi jalamil.

Võrumaal

12.00 Mälestusseisak Võru kalmistul
represseeritute mälestussamba jalamil.

Viljandis

17.00 Mälestuspäeva üritus
represseeritute mälestuskivi juures.
Mälestuskõne praost Marko Tiitustelt.
Jaani kirikus toimub

Paastumaarjapäeva mõtisklus-
kontsert. Esinevad Viljandi
Kultuuriakadeemia üliõpilased.

Haapsalus

12.00 Mälestuspalvus Toomkirikus ja
Läänemaa Memento lipu õnnistamise
tseremoonia.

Noppeid kohtadelt saadetud materjalidest

Mälestustseremoonia Keeni raudteejaamas. Lipuvalves Eino Elmend

Meenutusel jätkusid seltskondlikul koosviibimisel Valgas

Viljandis

Ajalehes Sakala leinapäeva eel ilmunud juhtkirjas oli juttu päeva tähistamise vajalikkusest.

Kuigi märtsiküüditamisest on möödunud 63 aastat, on inimesi, kes seda mäletavad. See põlvkond küll väheneb, kuid mälestuse kustumise aeg pole veel käes. See on osa elust.

Pauluse koguduse segakoor Külli

Salumäe juhatusel alustas ja lõpetas ürituse. Kõnelesid Kadri Vollmann ja Jaani koguduse õpetaja Marko Tiitus. Sõna võtsid küünlaid ja lilli pannes maavanem Lembit Kruuse ja Viljandi Linnavalikogu esimees Tarmo Loodus.

Harry Erm meenutas isa, kes suri teel Siberisse. Ants Salum tänas kõiki, meenutas juhtkirja ja avaldas mõtet, mis saab siis, kui ei ole enam mäletajaid.

Tartus ja Tartumaal

Punaterrori ohvrid, nende sugulased ja leinajad-abistajad süütasid leinaküünlad 25. märtsi hommikul kodudes. Jõudumööda viidi leinaküünlaid lahkunute haudadele. Tartus, Emajõe ääres asuva tulevase Pisarate pargi mälestustahvli juurde viidi 6 küünalt.

Kell 10.00 algas EELK Tartu Pauluse kirikus leinajumalateenistus. Jumalateenistuse viisid läbi praost Joel Luhamets ja tema abilised. Leinajumalateenistus oli väga, väga südamlik.

Kell 11.30 kogunes rahvas Pauluse kiriku ette. Tartu Memento lipu ja teiste ühenduste ning sini-must-valgete lippude lehvides kõndisid leinajad mööda Riia tänava kõnniteed mälestusmärki „Rukki-lille“ juurde. Mälestusmärgi ümber oli juba palju leinaküünlaid. Tulijad lisasid küünlaid. Siis lauldi ühiselt Eesti Vabariigi hümmi. Enn Tarto ettepanekul toimus veelkord leinaseisak.

Mälestati ja leinati 1949. aasta küüditamise ohvreid, kõikide küüditamiste ohvreid, hukkunud poliitvange, Eesti vabaduse eest langenuid, kõiki punaterrori ohvreid ning vabadusvõitlejaid, kes on hilisematel aastatel meie keskelt lahkunud.

Seejärel asetasi leinapärjad ning esinesid lühisõnavõttudega Tartu abilinnapea Tiia Teppan ja Tartu linnavalikogu aseesimees Triin Anette Kaasik ning Tartumaa maavanem Reno Laidre. Riigikogu liige Peeter Laurson asetas pärja IRL-i Tartu piirkonna poolt.

Siis võttis sõna Tartu Memento juhatusesimees Enn Tarto. Enn Tarto rõhutas, et 1949. aastal okupantriigi NSV Liidu poolt läbi- viidud märtsiküüditamine oli ja on

aegumatu inimsusevastane kuri- tegu. NSV Liidu võimud saatsid 1949. aasta märtsis Eestist Siberise üle 20 000 inimese, eelkõige naise, lapsi ja vanureid. Märtsi- küüditamise ajal viidi Siberisse umbes 3400 tartlast ja tartumaalast.

NSV Liit oli II maailmasõja võit- nud, II maailmasõja kaotajad maksid N. Liidule kontributsiooni. Vangidest tulvil orjalaagrites tööta- sid vangid tasuta.

Enn Tarto rõhutas, et järjekordne terroriakt oli selleks, et muuta samm-sammult eestlased vähe- museks oma ajaloolisel kodumaal, hirmutades inimesi, et nn. „vabatahtlikult“ läbi viia sund- kollektiviseerimine, vähendada metsavendade abistajaid. Enn Tarto lisas, et Eesti Memento Liidu võitlus Eesti eest jätkub, kõik ida- naabrile esitatud nõudmised on jõus. Täna rõhutame, et tänapäeva Venemaa peaks vähemalt paluma vabandust N.Liidu poolt korda

saadetud inimsusevastaste kuri- tegude eest.

Seejärel asetasi leinapärjad Tartu Memento esindajad, teiste ühen- duste esindajad ning üksikisikud. Olid lühisõnavõttud ja laulud.

Algusega kell 18.00 algas Tartus Raekoja platsil üliõpilaste poolt leinaküünalde asetamine ja süüta- mine.

Represseeritute toodud ja põlema pandud küünlad kustutas tugev tuul pidevalt. Vaprad üliõpilased süütasid küünlaid ikka uuesti ja uuesti. Küünaldele otsiti tuule- vaiksemaid kohti.

Loodan, et noored ei külmetanud ja keegi ei jäänud haigeks. Igatahes noortele suur suur tänu!

Enn Tarto

Suvesõda Võrumaal 1941

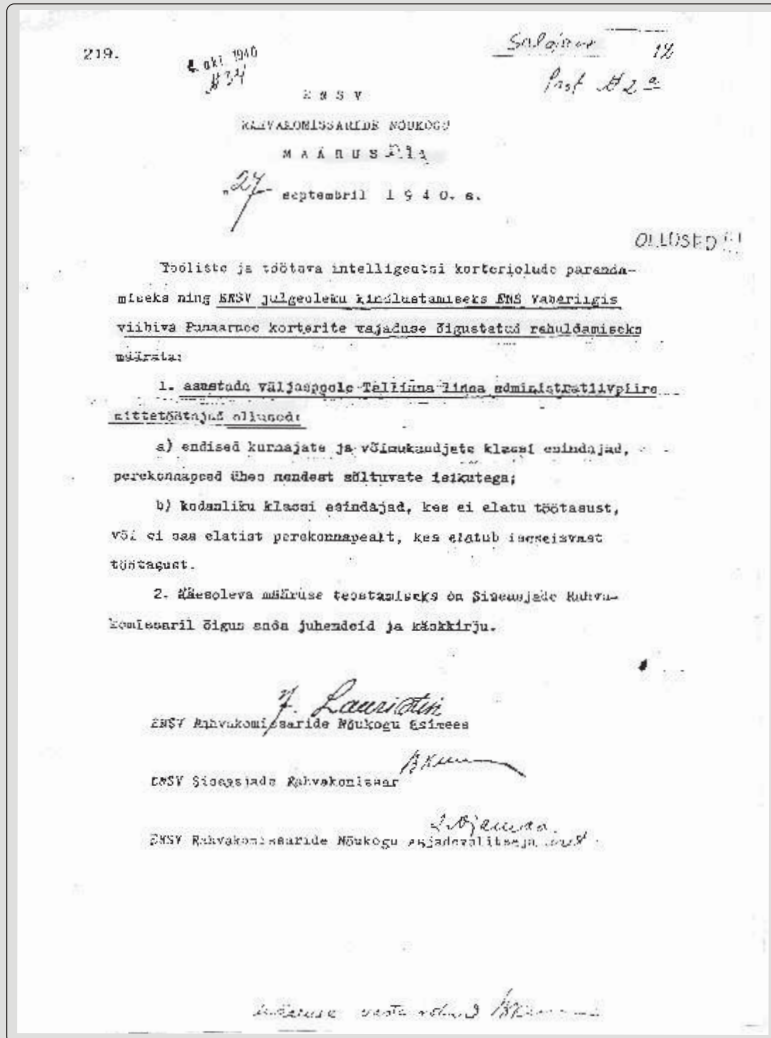
Äsja ilmus trükist emeritprofessor Herbert Lindmäe järjekordne uurimistö 1941. a. Nõukogude okupatsioonist.

Raamat „Suvesõda Võrumaal 1941“ (625 lk.) annab põhjaliku ülevaate okupatsioonivõimude kuritegudest ja sellele järgnenud sõjasündmustest. Autor näitab veenvalt, et Nõukogude riigi terror sundis eesti mehi noorukitest kuni vanade talutaatideni otsima välja Vabadussõjast pärinevad roostetanud peitrelvad ning minema metsa. Rely võeti kätte oma kodu hävitamise, pereliikmete, lähedaste ja sõprade küüditamise ja mõrvade ohus. Peeti õigeks, et elu ei vääri need, kelle hingel oli koostöö NKVD-ga rahvusaaslaste küüditamisel või vahistamisel.

Raamatus kirjeldatud võitlusi kommenteerib tookordne Võru Gümnaasiumi õpilane, nüüd Taanis elav tunnustatud ajaloodoktor Vello Helk.

Meelierutav dokument, mis iseloomustab repressioonide algust

Palusime kommentaari ajaloolaselt Valdur Ohmann'ilt

“ENSV Rahvakomissaride Nõukogu määrus, kus Johannes Lauristini järel paikneb siseasjade rahvakomissari Boris Kumm allkiri ning millel oli selgelt repressiivne iseloom, pärineb 27. septembrist 1940. a. Sellega lahendati sissetoodud punaväe korteriküsimus stalinismile omasel viisil. Endised omanikud asustati esialgu väljapoole Tallinna administratiivpiire.

Dokumendi all on märges, et selle on vastu võtnud Boris Kumm. Viimase pädevusse jäigi nõukogude jõustruktuuri esindajana vastava määruse elluviimine. Kõnekas on klassivihast ajendatud termini “mittetöötavad olused” kasutamine ametlikus dokumendis.”

Minu elukäigu määras ära sündimine Eesti Vabariigis, Eesti ohvitseri perekonnas

Isa Aleksander Ratas oli minu sündimise ajal Tallinna Garnisoni komandandi ja vahipataljoni ülema abi, ühtlasi ka majandusjuhataja.

Samal ajal oli ta ka Sõja ringkonnakohtu liige ning Tallinna Garnisoni Komandantuuri ja Vahipataljoni Ohvitseride Kogu juhataise liige. Major Ratasele anti

1933. a. veebruaris Eesti Punase Risti II järgu 1. astme mälestusmärk ja veebruaris 1935 Kotkaristi IV klassi orden.

31.okt. 1936 määrati ta Viljandi Sakala Partisanide pataljoni ülema kohusetäitjaks ning 8. veebr. 1937 kinnitati ta pataljoniülemaks, samal ajal ülendati ta kolonelleitnandiks.

Isa osales Kaitseliidu Maleva ja Eesti Punase Risti töös. 1939.a. jaanuaris anti talle Kaitseliidu Valgeristi III klassi orden. Pärast Sakala Partisanide Pataljoni likvideerimist 1940. aasta sügisel, nõukogude okupatsiooni ajal, täitis ta kuni aasta lõpuni Pärnu-Viljandi Sõjaväeringkonna ülema kohustusi. Seejärel vallandati ta sõjaväest, säilitades mundrikandmise õiguse. Kuni 1941. aasta juunikuuditamiseni töötas ta Narva 1. Poeglaste gümnaasiumis sõjalise kasvatusõpetajana.

On kohutavalt kahju, et ma lapsena ei pärinud temalt midagi tema õpingute kohta Tsaari-Venemaal ja tema osavõtu kohta I Maailmasõjas noore leitnandina. Isa osales ka Vabadussõjas, kuigi mitte rindel, vaid staabiohvitserina, kuna põdes maailmasõjast saadud tuberkuloosi. Ka minu ema võttis Vabadussõjast halastajaõena osa, kuigi selle lõpuperioodil, ravides Vaivara mõisas asunud laatsaretis tähnilist tüüfust põdejaid. Ma ei tea oma vanemate tollasest eluperioodist midagi, noorena ei tundnud huvi, nüüd pole enam kelleltki küsida. Isa kohta sain peaaegu kõik andmed Viljandi Muuseumi direktorilt Jaak Pihlakult. Suur tänu talle.

Oma esimese lapsepõlvkoduna mäletan hoovimaja Tallinnas Tartu mnt. 64 (umbes 30-ndate aastate alguses). Tänaväärde jääb praegu Vana Villemi publi, tollal oli see ohvitseride klubi „Sõdurite Kodu“. See hoovimaja ehitati Komandantuuri rahadega üksnes ohvitseridele ja nende perekondadele.

Minu sünnimaja asus ka Tartu maantee ääres, kuid seda ma ei mäleta.

Üldse mäletan tollasest Eesti Wabariigist väga vähe fakte. Oleks mu vanem õde elus, teaks tema ehk rohkem, kuid kahjuks teda enam meie hulgas pole.

Ilo Ratas koos õega Musumäel Tallinnas 1933.a.

Rikkad pole me kunagi olnud, sest ainuke palgasaaja meie peres oli isa ja ega ohvitseri palk kuigi suur polnudki. Kuni minu sündimiseni töötas ka ema, nimelt Tallinna telegraafis, kuid siis hakkas kehtima seadus, et ühest perekonnast tohib ainult üks inimene riigiteenistuja olla ja minu ema vallandati. Elasime küllaltki kokkuhoidlikult, sest isal oli halb komme sõprade vekslitele alla kirjutada ja hiljem ka võlgu tasuda, kui sõbrad maksujõuetuiks osutusid. Nii pidi ema pahatilti oma kleitidest meile midagi selga õmblema ja seda käsitsi tegema, sest õmblusmasinat meil ei olnud. Oma sõbrannadele kurtis ta, et "Sõdurite Kodu" jõulupuul kipuvad majori lapsed üleajateenijate lastest kehvemad välja nägema. Ema ise pidi käima ligi 10 aastat ühe ja sama plüüsmantliga, üritades seda mõne uue detailiga

värskendada, ja mina ei saanud endale igatsetud lakk-kingi. Ometi oli meil alati kõht täis, riie seljas ja õde käis kaks esimest klassi kallis eragümnaasiumis.

Meil oli ka lastepreili, kes rääkis meieiga saksa keeles, oli klaver ja klaveriõpetaja ja ka majateenija. Meie emal oli võrratu hääl – koloratuursopran. Kunagi unistas ta lavakarjäärist, mis jäi teostamata seoses abielumisega – tolleaegne etikett ei lubanud kõrgema ohvitseri naisel avalikkuse ees esineda. Ta laulis vaid kinnistel pidudel. Tema viimane esinemine oli Sakala Pataljoni XX aastapäeval Viljandi Pauluse kirikus, kus ta laulis Ave Mariat. Ometi võttis ta ka abielus olles laulutunde kuulsa õpetaja Abbati juures.

Õppisin väga innukalt klaverimängu juba alates 4-ndast eluaastast. Õpetaja sõnul olin küllaltki andekas ja huvi oli asja vastu olemas.

Pärast isa Viljandisse minekut muutus meie elu paljuski halvemaks. Ema ei saanud endiselt tööle minna, kuna nad ei olnud ametlikult lahutatud, ema lihtsalt keeldus provintsi kolimast. Nii jäi ikkagi vaid isa palk, millest meie

Kolonelleitnant Aleksander Ratas koos abikaasa Meta-Elisabethiga 1927

pudenes nüüd endisest märksa vähem, sest kahel pool elamine ja isa suured esinduskulud ei jätnud perekonnale enam suurt midagi.

Õde pidi loobuma erakoolist, ema laulutundidest ja majateenijast. Ka korteriolud kitsenesid tunduvalt, sest normaalse korteri üürimiseks lihtsalt raha ei olnud: korterid olid ka siis väga kallid! Nii me siis kolisime Kalamaja kanti Suur-Laagri tänavasse vana-ema maja ühte suurde tuppa, kuhu oli võimatu kolme toa mööblit paigutada. Vaene ema osutus samas punktis olevaks, kust ta kunagi oli alustanud oma pimestavat karjääri, abielludes ohvitseriga! Klaver tuli, mõistagi, kuidagi ära mahutada, sest mina jätkasin veel klaveriõpinguid. Õde loobus klaverimängu õppimisest vabatahtlikult, kuna klimberdas meelsamini kuulmise järgi ükskõik mida.

Kui tuli aeg minulgi kooliteed alustada, läksin ka mina Tallinna III algkooli, kus õde juba ees oli. Polnud sellel algkoolil häda midagi, õpetajad olid suurepärased, oma elukutsele pühendunud ja kool oli tütarlaste algkool, mis mulle väga meeldis. Ka riietega polnud probleemi. Olime

kõik võrdsed, kandes kleidi peal kohustuslikku koolikiltit. Muidugi oli koolis ka üsna palju rikkamate perede ja nn tõusikute lapsi aga see ei häirinud kedagi.

Major Ratas 1922.a.

Siis saabus 1939. aasta. Maailmas hakkas midagi muutuma ja teps mitte paremuse poole. Baltisakslased lahkusid Saksamaale ja koos nendega minu jumaldatud klaveriõpetaja Harry Gentz. Nii lõppes minu "pianistikarjäär", sest uut õpetajat mulle ei võetud, kuigi ma seda väga palusin. Tuli ka baaside leping ja meie, lapsed, saime teada, et Eesti kõrval asub suur ja võimas Nõukogude Liit. Miskipärast sellest eriti ei räägitud, ei kodus ega koolis. Minu vanemad valdasid vabalt nii vene kui saksa keelt, kuna olid lõpetanud gümnaasiumi veel õndsals tsaarajal, aga seda nad kasutasid vaid siis, kui oli vaja midagi sellist rääkida, millest lapsed ei tohtinud aru saada. Seoses baasidega on mul veel meeles, et üks meie sugulane, kel oli Paldiskis oma maja, pidi sealt kibekähku lahkuma sugulaste juurde Vihterpallu. Paldiski jäi suletud tsooniks, sinna ma pääsesin alles pärast vene vägede lahkumist, aga kus võis seal

see sugulaste maja olla, pole mul õrna aimugi. Ja sugulasi endid pole ka enam – kes suri, kes pages Rootsi, olid nad ju rannarootslaste tõust.

Tänavapildis torkasid silma vatijopedesse ja vatipükstesse riietatud inimesed. See riitus ja kirsasaapad ei olnud veel "rahvarõivaks" saanud. Vene keelt oli juba kuulda... See meie elu esialgu ei häirinud, kuni saabus aasta 1940. Need muutused, mis nüüd tulid, puudutasid juba kõiki. Mäletan minagi teatud kaltsakate kogunemisi ja räuskamist, et nüüd hakkab ka meie õuele päike paistma. Kas ikka hakkas? Vaevalt küll. Vabaduse platsil, kus alles sama aasta veebruaris oli veel Eesti sõjaväe paraad ja minu isa esines presidenti ees, toimusid nüüd hoopis teistsugused rahvakogunemised, president loobus võimust...

Sosinal räägiti, et sõjavägi oli täies valmiduses vastu hakkama ja oodati vaid ülemjuhataja käsku, aga käsku ei tulnud, sest president ei lubanud, tahtes säästa oma rahvast. Küllap tal oli õigus, sest sellele väele, mis tuli mööda Vabaduse puiesteed, ilmselt läbi Läti, ja mida rahvas vaikides teeäärtes seistes jälgis, ka meie, lapsed (elasime siis Kivimäel, kuhu isa 1939 a. maja ostis), meie väike sõjavägi vaevalt oleks suutnud vastu hakata. See oli kohutav hall mass, üksteises kinni ja röökis, oma arvates vist laulis, võõras halli värvi vorm seljas ja "täitornid" peas... Mul on sellest ajast meeles mõistatus: „Mõista, mõista, mis see on? Kõht vastu selga, sada jalga, kui liigub, siis röögib, kui seisab, siis haiseb?“ Vastuseks oli: rühm vene soldateid.

Isa oli veel Viljandis, aga ema sai uuesti tööle minna, sest seadus seda enam ei keelanud. Ega seepärast veel raha rohkem olnud

majal olid võlad peal ja need tuli tasuda, sinna ema palk peasjalikult läks. Pärast riigipööret ei suutnud ema kuidagi mõista, kuidas tema Vabadussõjaaegne kõrgem ülemus dr. Vares äkki kommunistiks osutus! Tänavapildis oli nüüd võõrast rahvast hoopis rohkem, seal andsid tooni vene ohvitseride proud oma ajastarust tualettide ja veidrate viltbotikutega. Polettideelt hakkas kaup kiiresti kaduma, paljusid asju sai kaartidega. Ema ja tädi ostsid ka riidekangaid kokku, mis osutus väga kasulikuks nii küüditatud olles kui ka hiljem kodumaale naastes, sest osa neist säilis tädi käes. Sügisel oli isa juba Narvas kooliõpetaja ja ka meile hakati koolis vene keelt õpetama. Minule tegid mõned venekeelsed sõnad nalja, sest kass oli äkki *kott* ja ämblik oli *pauk*. Seda putukat ma kartsin paaniliselt.

Talvisel koolivaheajal külastas meid isa ja tõi kastitäie häid õunu. "Krimmi õunad", ütles ta. Mulle kinkis isa uue nuku, mis tema põues järgmisel suvel nn suurele kodumaale sõitis. Kes seda teab, millise vangivalvuri tütar sellega hiljem mängis?

Tollal käisime juba seitsmeklassilises (Kivimäe 29) koolis, mis oli segakool ja ei meeldinud meile, kuid mis parata... Kooli saali pandi Stalini kipsbüsti, millele vahetunnis jalutades poisid süljelätrakaid sihtisid. Kui direktor siis meid ette võttis, et kes tegi, vastasid poisid, et ei tea, ju onu higistab, see Stalini päike ju kuum. Midagi hullemat see tegu õnneks kaasa ei toonud.

1941. aasta suvevaheajale tuli isa koos kogu oma kraamiga, ma ei tea, kas tal oli kavatsus jääda Tallinna. Ta sai vaid mõne päeva kodus olla, kui meile järele tuldi, nimelt 16. juuni õösel.

Samal ööl läks sõiduks. Alustati arreteerimisi küll juba 14. juunil, aga ühe päevaga sellist ettevõtmist ikka ei lõpetata. Jutud käisid, et viiakse, ja minagi nägin ühel õhtul autot inimeste ja püssimeestega mööda Vabaduse puisteed vürmas. Ema küsis isalt, kas me ei peaks end varjama. Isa oli aga kindel, et meid keegi ei puutu, kuna me olime ju vaesed ja tema lausa eraisik, kooliõpetaja.

Nii meid siis viidi, otse Kopli Kaubajaama, kus vedurid olid juba auru all.

Meid emaga aeti vagunisse, isa jäi välja, rohkem me teda enam ei näinudki, ei saanud hüvastigi jätta. Kohe, kui meie taga vaguni ukсед kinni löödi, läks sõit lahti ja kestis kuni sihtpunkti Kotelnitšisse jõudsimeni. Seal saime teada, et sõda on alanud. Võib-olla oleks meid kaugemalegi viidud, aga küllap oli vedureid-vaguneid nüüd sõja tarbeks rohkem vaja. Igatahes seal laaditi meid maha ja algas uus harjumatu elu uutes tingimustes. Inimene on kohanemisevõimeline olevus – hakkab või rohusõõjaks, kui olukord seda nõuab, oleks vaid söödavat rohtu, ja õpib tegema kõiki töid, mida vaja (nt metsa-langetamine). Ka vene keele said kõik selgeks ilma igasuguste kursusteta.

Lastel oli see hoopis lihtne, sest kohalike lastega suheldes ei saanud arugi, kui keel juba selge. Seda enam, et tuli ka vene kooli minna, kui just kirjaoskamatuks ei tahtnud jääda, sest valikut ju polnud.

Ema tegi isa kohta lugematuid järelepärimisi, saades ikka vaid ühe ja sama vastuse: „süüdi mõistetud range režiimiga laagrisse ilma kirjavahetuse õigusetä. Võite kirjutada aadressil...“ Muidugi me kirjutasime, kuigi

aimasime, et teda enam ei ole. Saimegi 80-ndate aastate lõpus teada, et ta oli 1942.a. 4. augustil maha lastud kui riigireetur ja nõukogude võimu vastane. Vastane ta muidugi oli, aga oma riiki ta küll kunagi ei reetnud.

Mõnevõrra varem sai aga ema ühele oma järelepärimisele lõpuks vastuse ja surmatunnistuse, kus oli kirjas, et isa suri 1947. a. aprillis ägedasse septilisse endokardiiti, mis maakeeles äraseletatult tähendab mädist südame sisekesta põletikku. Surmakohta tähistas pikk kriips. Niisugused imed võisid sündida küll vaid Nõukogude Liidus, et inimene elab pärast mahalaskmist veel 5 aastat ja lõpuks on süda see, mis alt veab...

Nüüd oleme muidugi kõik rehabiliteeritud, ainult mu emal ja isal pole sellest karvavõrdki kasu. Ema küll jõudis Eestisse tagasi, aga 5 aastat vangilaagrit mõisteti tallegi asumisel olles, tänu „tublitele“ saatusekaaslastele, kes selle eest kohapeal hoolt kandsid, mõned neist olid küllalt varmad julgeolekuga koostööd tegema, saates 3 inimest, sealhulgas ka minu ema, okstraadi taha.

Ka mina olin ilus ja noor

Ka mina ja minu õde saime 3 aastat vangilaagrit „1946. aastal asumiselt põgenemise eest“. Siiski õnnestus meil kolm aastat kodumaal olla ja eestikeelset haridust saada. 1949.a. novembris meid arreteeriti ja „premeeriti“ kolme vanglaaastaga.

Õel vedas, tema jäi kodumaale Harku naistelaagrisse. Mina kui noorem, tervem ja vist ka veidi tõrksam ning ninakam sain endale pika tasuta ekskursiooni rongiga Krasnojarskisse, seal pargasega mööda Jenisseid polaarjoone taha Dudinka (Norilski sadam) laagrisse. Suutsin ka seal isendaks jääda ja tagasi tulla, kuigi laagriks lisandus veel 7 aastat asumist.

Kodumaale jõudsin 1959. aastal. Praegu olen meie perest ainus, kellel meie seiklustest ka veidi kasu on olnud, nimelt on mu pension mõnisada krooni suurem kui teistel eakaaslastel.

Uskumatu, aga leidub nii mõnigi kadetseja!

Aga rikutud elu, eriti noorust ja tervist, ei too enam miski tagasi ja elada on jäänud üsna vähe seda halli, rõõmutut vanainimese elu.

Ild Ratas

Ants Salumist

Ants on Viljandimail tuntud-teatud tegelane, kes on sündinud-kasvanud Tartu- ja Võrumaal, kuid 1954. aastast seotud Viljandi-maaga. Tema sulest on ilmunud mälestused kahe köites „Kõik ma raiusin raamatusse“ (2005 ja 2006), kus ta on üsna üksikasjalikult kirjeldanud oma kujunemise aastaid esimeses kolledž omistas Antsule 2001. aastal audoktori tiitli.

Ta on sündinud 4. detsembril Tartumaal Ahja asunduses metsniku pojana, käinud algkoolis Võrumaal Missos, reaalkoolis Võrus ja lõpetanud H. Treffneri gümnaasiumi Tartus saksa okupatsiooni ajal 1942. aastal.

Sõja ajal oli ülikoolis võimalik õppida, kui olid teeninud ühe aasta Saksamaal riigi tööteenistuses, aga see ei päästnud 1944. aasta mobilisatsioonist. Nõukogude korra ajal sai õpinguid ajaloo alal jätkata, aga 1946. aastal Ants arreteeriti ja oli kuni 1950. aastani Komi ANSV laagris ja asumisel.

Viiekümnendail aastail, kui represseritutel oli raskusi töökoha leidmisel ja õpingute jätkamisel ülikoolis, suutis ta siiski takistusi ületades 1959. aastal saada vene filoloogi diplomi. Kui 1960. aastal toodi Tallinnast Viljandi kultuuritöötajaid koolitav õppeasutus, kutsuti teda sinna vene kirjanduse õpetajaks, millega tegeles aastakümneid.

Õpetajaameti kõrval on ta olnud tegev mitmel muulgi alal. Ta laulis meeskooris „Sakala“ aastail 1961-1995 ja oli 10 aastat selle juhatuses esimees.

Kui 1975.a. asutati Raamatuühing, valiti ta Viljandi osakonna esimeheks. 25. märtsil 1989 asutati Memento Viljandi Ühendus, mille esimehena ta tegutses 23 aastat käesoleva aasta maini.

1990. aastal valiti Ants Eesti Kongressi ja 1993. aastal Viljandi linnavolikogu saadikuks. Kolm aastat oli ta kultuurikomisjoni esimees.

Teenelise kultuuritöötaja aunimetuse sai Ants 1989. aastal, Riigivapi viienda klassi ordeni 1999. aastal. Viljandi Kultuuri- ning töö- ja tegevusaastaid teises köites.

Täna Ants Salumit, et ta usaldas mulle oma eluloolised andmed.

Ene Juurik

Kilde Miina Rutt Sildniku mälestustest

...See ešelon, millega meid viidi, oli viimane ja üks vagun perekondadest lahutatud meestega oli ripendama jäänud. Et neid kuhugi panna ei olnud – vabaks lasta ka ei tahetud ja mahalaskmiseks ka vist käsku ei olnud –, siis haagiti see vagun meie ešelonile sappa. Seal ta siis lõgistas kuni lõpuni. Nii said mõned pered kokku. Muidugi suure otsimise ja sekeldamise peale. See oligi seal kõige suurem õnn: koos jagada külma ja nälga, viletsust ja orjuts, häda ja alandust – raudsete väravate taga.

Selle õnne osaliseks saime ka meie: Andres, mina ja isa, kes me järgnesime emale ja Ilmele. Nemand – ema ja Ilme – olid kinni võetud „õigel ajal“ 14. juuni öösel ja viidud näituseväljakule laagrisse oma saatust ootama. Ahtost vennake, 9 aastane, jäeti üksi korterisse luumurru pärast kipsis jalaga. Nii jäi haige laps üksi nutma tühja kodusse. Järgmisel päeval teatati isale maale vanaisa poole, et ema Ilmega on kinni võetud ja ära saadetud ja et korteris on Ahto üksi kipsis jalaga. See oli niivõrd õudne, alatu ja uskumatu Eesti riigi seaduslikust küljest vaadatuna, et seda ei suutnud uskuda. Isa palus Anni-tädil sõita Tartusse vaatama, kas see on tõesti nii. Õhtupoole tuli Anni-tädi Ahtoga tagasi, tekk käe peal. Selle teki pärast oli tal veel ühe naisterahvaga konflikt tekkinud. Too naiskodanik oli sinna meie korterisse pandud vara valvama. Tädi oli naabril palunud voormeest tuua, et Ahtot bussijaama sõidutada, ja siis võtnud voodilt ka lapse jaoks teki.

Too naiskodanik krahmanud tal teki käest ära, et tema vastutavat Sildniku varanduse eest. Tädi tõmmanud tal teki ikka käest ära, et lapsele on vaja, ja tulnud Ahtoga uksest välja.

Kogu see õudne ja uskumatu lugu oli siiski õige ja pidi olema ka mingisuguse seaduse järele tehtud, sest kaevata polnud kellelegi. Vanarahvas aga ütles: "Räägi, räägi jah ilusaid sõnu! Kui juba oled soe lõugade vaiel, siis oled ka soe persen".

Perekond Sildnik enne 1941.a. küüditamist Tartus

Kahe päeva möödudes tuli kord meie kätte. Seni, kuni isa kolme saatjaga Tartus käis, pakkisid tädi ja vanaema meie asju. ... Vanaema oli saanud veel põmaka ühe äraviija käest, kui oli püüdnud meid õnnistada enne Siberisse saatmist. See oli ka viimane kord, kui teda ja vanaisa nägime, sest 1956. a. 12. septembril, kui Siberist naasime, neid enam ei olnud... Kalmistul kaeblikult vihiseb iil...

Ei olnud ka kõiki meid tulemas.

Aga see kõik oli veel ees. Vagunid tegid lõka-lõka, lõka-lõka ja meie tee läks Siberi poole. Meid oli lubatud viia ema juurde. Seda nad kas valetasid või rääkisid niisama juhmi juttu. See ešelon, millegi ema viidi, pidi olema Petseris, aga muidugi ei olnud.

Kui ešelon kusagil peatuse tegi, käis keegi vagunist, sageli meie isa, pangega kuuma vett toomas.

Kel tahtmine tuli, võis siis saada. Kirsi tüdrukud käisid sageli putru saamas. Küllap nad koduski olid harjunud poslamaslaga. Ema oli ju neil venelanna. Meie kodune menüü oli teistsugune. Seal kaugel Siberi kolhoosis oleks see aga kindlasti maitsenud! Sõja-aastail söödi kolme kilomeetri raadiuses küla ümber kõik nõgesed ära. Vana Villemi Andres ütles, et me sitt on roheline, nagu lehmil. Süüa seda hirsiputru ju võis, aga alul ei maitsenud.

Vagunid tegid aga lõka-lõka, lõka-lõka ja sõit Siberi poole jätkus.

Läbi uksepilu või trellitatud akna-avause nägime väikeste karvaste hobuste ja piimaloomade karju, kus lehm ei olnud teps suurem kui aher kits. Ühes jaamas, kus ešelon peatus, tuli üks vene naine uksepilu juurde veepangega, kruusiga sai meile vett ulatada, sest pilu oli kruusile paras. Ta käis ka teiste vagunite juures ja jagas vett. Isa tahtis talle tänutäheks raha anda – ta ei võtnud. Tänu talle veel pea viiekümne aasta pärast, kus ta ka poleks!

Meie sõit käis küll lõka-lõka, aga liiga siledasti ka ei läinud, sest vastu tulid ešelonid soldatitega, keda rindele viidi. Nondega oli muidugi suurem rutt kui meie asumisele küüditamisega. Sestap siis aeti meie ešelon tagavara-rööstastele, vahel ootasime mitu head päeva. Inimestel lubati välja jalutama minna. Ega kaugele minna küll ei saanud, sest soldatite ahel oli ümber, püssitükid püsti. Narrid ikka küll – kes seal Venemaa keskpaias kusagile jooksma oleks hakanud.

Parema meelega oldi ikka omade seas, kas või loomavagunis. Kui seisimine pikaks venis, siis hakati rääkima, et nüüd viivad ehk koju tagasi. Mõnikord rongid manööverdamisel sõitsidki veidi tagasi, aga siis jälle lõka-lõka, lõka-lõka edasi itta. Meile lõgistasid vastu kahuriliha ešelonid läände. Jaamadest viidi meid läbi sageli öösiti. Nii me neid linnu palju ei näinud. Mis seal näha oligi ja mida saigi näha läbi restitud akna-ruudukese või peolaiuse uksepilu.

Meie suitsusink hakkas haisema. Suveaeg oli ju. Isa ei osanud sellega midagi peale hakata ja tahtis välja visata.

Hr. Roose võttis selle asja oma kätte, lõikas riknenud kohad ära ja puhastas ülejäänud ning raputas soola peale. Nii jäi osa ikka alles. Sõit oli ju pikk – peaaegu kuu aega seal vagunis.

Tomskis laaditi meid kusagile sara alla. Seal siis istusime oma kompsude otsas ja ootasime, mis saab edasi.

Sealsamas lamas leetrites haige laps. Lapse ema oli leidnud kellegi vanema naisterahva, ka küüditatu, kes oli seni haige lapse juures, kuni ta ise abi otsis. Kust? Kelle käest? Keelt ju oskasid vähesed. Keeleõppimine oli alles ees. Ei mäleta, et kedagi Tomski haiglas oleks jäetud. Kolpaševos jäeti küll haiglasse, kuid paljud lapsed surid. Võimalik, et arstiabi oli hiljaks jäänud või ei olnud vastavaid ravimeid. Et arstid oleks halvad olnud, seda küll ei kuulnud. Vähemalt hea tahtmise ja sooja südamega oldi abiks.

Tomski sadamas saime paar päeva oodata. Seal saime kokku ka tuttavatega, aga ema küll nende seas ei olnud. Hiljem, kui juba laeva peal olime, olid seinad ja pingid nimesid täis kirjutatud. Meie kirjutasime ka oma nimed. Võib-olla mõni ehk leidis ka tuttava nime. Kõige raskem oli neil naistel, kel olid väikesed lapsed. Tomskis üks neist otsis oma lapse jaoks saia ja piima, kuid kusagilt polnud saada.

Viieteistkümnenda aasta pärast, kui me omal kulul kodumaale tagasi sõitsime, olid meil kaasas 4-aastane Anne, 2,5-aastane Tarmo ja 8-kuune Ahto. Siis oli Tomski sadamas lastetuba. Seal võisid lapsed ööbida ja ka päeval olla ja said ka vajaduse korral vastavat toitu. 1941. aastal aga olid kõik ühed vangid: suured ja väikesed ja pisitillukesed. Privilegee ei kellelegi.

Lapsukesed ka ei saanud piima ega saia, mis ehk mõne elu oleks päästnud.

Ratastega laev oli see, millega meid viidi 300 km Obi jõge mööda pärivoolu põhja poole. Laeval ja ka mujal oli palju väikesekasvulisi ja kiitsakaid inimesi. Arvan, et alatoitlusest ja ülejõu käivast tööst. Seal oli täiesti harilik asi, et naised töötavad metsatööl ja metsaparvetamisel. Kolhoosides ka traktoristidena ja kombainaritena.

Vahel oli kuulda mitmehäälset laulu:

... om maid maailman tuhandit
ja rahvit mitmit miljunit...
üksainus Eestimaa, üksainus
Eestimaa....

Kuidas me laevalt maha saime ja kuidas 20 kilomeetrit Vassiljevka küalani saime, seda ei mäleta. Meid – isa, Andrest ja mind – paigutati Fomini majja.

Seal oli ahjuga tuba, mida nimetati "golonka", mis oli soemuüriga pliiit. Preeceit ütles "lahanka", siis oli veel eestuba suure vene ahjuga. Magamine oli meil Andresega põrandal. Isa magas pingi peal. Päevaks pidime kõik ära koristama ja koridori viima. Seal siis meie soe villane tekk ära varastati. Tolle töö tegi see preeceit. Üüri eest sai ta niikuini siidiga vatiteki. Eks tema nahka läks veel seda ja teist meie asjadest. Ka minu uued kingad.

Kui meilt enam midagi saada ei olnud, hakkas eit meid kiusama ja kaebamas käima. Kui asi liiga hulluks läks, võttis isa meid käekõrvale ja läksime kontori-majja. Sel õhtul tuli sinna prokurör. Eit ka kohe seal ja prokurörile kaebamas, et meie Andresega tema suhkru ära söönud ja veel ei tea mis.

Prokurör kaitses meid. Kui eit seletas, et meil Andresega olla sügelikud (sügelised) seljas ja tema oma majas selliseid ei taha pidada, siis prokurör ütles talle, et lapsed on emata ja eide kohus oleks laste eest hoolitseda. Seda eit ei teinud kuulama. Vingus aga oma edasi. Siis prokurör kannatus katkes ja ta käratas eidele, et jäägu vai. Meil aga käskis Fomini majja tagasi minna ja „rahulikult“ edasi elada.

Kui ema ja Ilme järgmisel suvel kaugest Kargašokist meie juurde tulid, olime nii rõõmsad, et nutt tuli peale. Nende tulek oli kõige suurem õnn ja rõõm seal Siberis. Elasime tol korral Griniha juures eeskojas. Seal oli meil väike pliit sees. Soemüüri ei olnud: korsten otse läbi katuse taevasse. Ükste ka otse õhe, tuisku, tormi, külma, vihma, muidugi ka suvel päikese kätte. Kuni ema tuli, olin seal omaette perenaine. Kui kleidil ülemine pool ära kulus ja seeliku-osa veel kõlbas, lõikasin ülemise osa ära ja sain seelikuga veel käia. Kellegi käest polnud nõu küsida, pidin ise otsustama ja ka otsuse täide viima, nagu hiljem eluski.

Tol korral oma otsuste eest ei pidanud sõdima, nagu hiljem, aga lapsed õpivad ikka mängides. Isa käis tööl kas kontori juures puid saagimas (Tartu Ülikooli era-dotsent ja Riikliku Keskarhiivi abidirektor!) või mujal. Palka sai kord aastas teise sordi teradena. Esimesel aastal pidime müüma asju venelastele leiva ja kartuli eest.

Järgmisel kevadel panime natuke kartult maha. Maad mõõdeti ka väga vähe: paar sotkat (100 m²) pere kohta. Selle pidime ka labidaga üles kaevama ja niisama ka labida alla kartulid maha panema. Kel läks korda seemneid saada, külvas ka midagi peale kartuli.

Meil oli tol korral, kui ema tuli, juba üks talv Vassiljevka ära elatud. Olukord oli vilets. Isa käskis mul kartulit mitte koorida, aga niisama ära pesta ja natuke kaapida. Sellesama retsepti järgi tahtsin kartulid keema panna ka siis, kui ema tuli. Ema võttis mul kartuli ja noa käest, kooris nad korralikult ära ja pani keema, aga mina võisin nutta niipalju kui süda võttis – rõõmu pärast. Kõigil olid silmad märjad, aga ikka püüti mind lohutada, et nüüd oleme ju koos ja see on peaasi.

Nüüdki, kui neist ammumöödunud aegadest kirjutan, tunnen ema ja isa ligidust. Nagu tunneks nende hingeõhku oma palgeil ja see ühtsuse tunne on samasugune, kui oli tol korral, kui ema tuli. Seda polegi vist nii vähe...

Kummardus Heino Noorele, tunnustatud arstile ja ühiskonnategelasele

Heino Noor sündis 24. aprillil 1922.a. Haapsalus, kus ta ka hiljem elas ja lõpetas 1939. aastal gümnaasiumi.

Aastatel 1939.-1941. osales Heino Noor nõukogudevastases liikumises, oli 1941.-1942.a. mobiliseerituna Venemaal tööpataljonis ja aastatel 1943.-1952. oli ta poliitvang GULAG'is.

Alates 1961. aastast töötas Heino Noor arsti ja teadlasena Tartus, kus elab praeguseni.

Pärast Eesti taasiseseisvumist osales ta Okupatsioonide Repressiivpoliitika Uurimise Riikliku Komisjoni töös ja „Valge Raamatu“ koostamisel.

Tööpataljonlaste Ühingus osales Heino Noor igal aastal 3. juulil Tartus toimival traditsioonilisel tööpataljonlaste kokkutulekul.

Tartus elavatele endistele tööpataljonlastele ja represseeritutele on Heino Noor olnud alati lahke ja abivalmis, osavõtlik ning sõbralik saatusekaaslane.

Üldsus tunneb juubilaril võimeka ja abivalmis arstina, arstide ringkonnas ka tunnustatud teadlasena. Isikliku tagasi-hoidikkuse tõttu on ta vähem tuntud kui vastupanuvõitleja, poliitvang ja tööpataljonlane. Sellepärast otsustas Tööpataljonlaste Ühingu juhatus, võttes arvesse juubelpäeva ja seda, et Memento Teataja pole varem Heino Noorest midagi kirjutanud, tutvustada teda sellest küljest.

Kasutame tema enda kirjutatud meenutust, mis on avaldatud endiste Õpilavabadusvõitlejate Liidu poolt välja antud koguteoses „Saatusekaaslased“ 2004.a.

„Olin oma kodus valitsenud Vabadussõja vaimu kasvandik“, kirjutab Heino.

Haapsalu Gümnaasiumi abiturient sai temast 1939. aastal

„Ei aimanud siis, et 1939.a. toob Eestisse enamlaste punaväed ja komisarid, mahitab siin sovjetliku terrori, mis viib mõnesaja päeva pärast mahalaskmistele ja näljasurema tuhande eesti inimesed, s.h. ka minu isa, Vabadussõjas haavata saanud ohvitseri, politseikomissar Karl Noore ja mu ema, Vabadussõja halastajaõe Salme Noore“.

Eesti piiri ületamisel 23.-24. septembril 1939. aastal jõudsid vene autokolonnid ja tankiüksused kohe ka Haapsallu ja Rohukülla. Heino Noor koos paljude teiste Haapsalu Gümnaasiumi lõpetanutega lülitis organiseeritud vastupanuliikumisse, mis 1939.a. tegutses avalikult, siiski POPO valvsa pilgu all. Sügisel 1940.a. sooritas juubilar sisseastumiseksamid Tartu Ülikooli, kuid teda ei võetud vastu „sotsiaalse päritolu“ tõttu. Oktoobris 1940 sai ta töökoha Emmaste kooli Hiiumaale abiõpetajaks.

Heino Noor meenutab: „Küüdita-

jad ei leidnud mind 14. juunil 1941.a. kodust. Jõudsin sinna alles kolm päeva enne sõja algust“. „Isa ja ema olid vangistatud ja ära viidud /.../ Olin nüüd kolmekordselt tagaotsitav: kui vanematega koos vangistamisele ja küüditamisele kuuluv, kui tšekistide ja hävituspataljoni poolt jälititava sovjetivastase rühmituse liige ja sundmobilisatsioonile kuuluv, millest kõrvalehoidjatele kuulutati välja surmanuhtlus /.../ Pääseteed otsides pagesin 3.juulil 1941 Haapsalu kutsealuste rivvi“.

Siis konvoeeriti 300 Haapsalu kutsealust laevaga Leningradi

poole. Kunda lähel sattus laev magnetmiinile, kümned uppusid. Sajad aga päästeti ning need astusid, ikka relvastatud konvoi valve all, Leningradi sõjasadama kaile, nende seas ka poolalasti ja paljajalu jäänud Heino Noor. Edasi tuli lühiajaline „teenistus“ Kirovi oblastis Slobodskois Vene tagavarapolgus, sealt orjatööle augusti-kuu alguses „väljapraagituna“ Sverdlovski oblastisse Kamensk-Uralski linna lähiste UAZ-i tööpataljoni nr. 821 sõjalennuki tehase ehitamisele.

Eesti korpuse (Diviisi) tagavarapolku võeti 1942.a. algul Heino koos paljude teiste tööpataljonis ellujäänud noormeestega, kuid teda saadeti sealt paari kuu möödudes „smerši“ korraldusel tagasi tööpataljoni.

Heino Noor meenutab: „Septembris 1943.a. võttis ENSV valitsuse liige Hans Kruus mind orjalaagrist ära õpetajaks Eestist sundvakueeritud laste koolilastekodusse Sverdlovski oblastis Nenjanskis. /.../ Jaanuaris 1944 arreteeriti mind otse koolitunnist“.

Järgnes ülekuulamine, sellega seonduv alandamine, piinamine. Järgnes erinõupidamise otsus – 8 aastat vangilaagrit ja 5 aastat õiguste kaotamist. Algas tervist taapav sunnitöö vase- ja kulla-kaevanduses, lõpuks laagris meedikuna. Heino Noore vabanemine tuli 29. jaanuaril 1952. aastal. Kodulinna Haapsalus, piiritsoonis ja Tallinnas elada ei lubatud.

Ülikooli õppima ei võetud. Õnnesus astuda Tartu Meditsiinikooli, selle 4 kursust lõpetada ühe aastaga ning 1955. aastal astuda Tartu Ülikooli arstiteaduskonda, mille lõpetas Heino Noor 1961. aastal *cum laude*.

Järgnes töö arstina Tartus, õnnesus

teha ka märkimisväärsed teadustööd, kuigi KGB „silm oli kogu aeg peal“, sest salajane vastupanuvõitlus jätkus.

Meenutab Heino Noor: „Pauluse kalmistul Vabadussõja mälestusmärgi alusel küünla süütamise eest 1979. aasta 24. veebruari hilisõhtul järgnes minu karistamine. Jäin küll tööst ilma, vangi siiski ei pandud“.

August Kondoja vestles Heinoga saabuva 90. juubeli teemal.

Heino vastas: „Jah, mul on juubel tulemas, aga ma ei tähista seda. Ma ei tähista kunagi oma sünnipäeva. Ma tähistan seda päeva leinapäevana, sest 24. aprillil 1942 suri mu ema sovjetliku režiimi märtrina“.

Koguteoses „Saatusekaaslased“ on Heino Noor kirjutanud: „Kõigevägevama abiga on mul korda läinud Haapsalu Toomkirikusse kujundada ja paigutada Emaaltar, millega mälestan märtrina surnud ema Salme Noort ja kõiki Eesti emasid“.

Altar pühitseti emadepäeval 1992. aastal. Sellele on toomepuust tahutud leinav Madonna lapsega, laegas eestlaste Siberi vaevapaikadest toodud mullaga ja mälestustahvlid.

Arsttöö ja teadustegevusega kogutud vahenditega on korda läinud püstitada veel teinegi sovjetliku vägivallaohvrite mälestussammas, mis on rajatud ja pühitsetud 1998. a. Tartu Maarja kalmistul. Sammas mälestab Siberimaa jäljetuisse haudadesse jäänud Eesti inimesi.

August Kondoja
Saatusekaaslane tööpataljonist nr. 821.

**Suur ja siiras tänu sulle Heino!
Endised tööpataljonlased,
okupatsioonivõimude
repressioonides kannatanud
soovivad sulle
jätkuvalt tervist,
veelkord tervist,
sest tervis on
edu alus.
Ülim õnn on elada.
Elame veel!**

**Eestlased ja
venelased.
Maailmavaate
erinevused**

Kommentaari tõlkijalt ja refereerijalt Tiitu Teesalult: antud essee on kirjutanud venelanna Larissa K. /nime ei soovi avaldada/. Ta esitas selle töö giidikutse saamiseks. Larissa on Eestis sündinud ja elanud. Teema peaks huvi pakkuma meile, kes me oleme pidanud suhtlema venelastega nii Siberis kui praeguses Eestis.,,

Mõistatuslik vene hing...“Kui palju on sellest kirjutatud ja lauldud, kuid see on tänaseni jäänud haritud Euroopa inimesele arusaamatuks. Samas jääb vene inimesele arusaamatuks kinnise iseloomuga eestlane, kes ei näita välja oma tundmusi ja emotsioone, on vaoshoitud ja rahulik. Ja selles ei ole midagi imelikku. Vaatamata sellele, et elame ühel ja samal territooriumil, ühes riigis Eestimaal, eristab meid ajalooliselt väljakujunenud elulaad. Eestlased on pidanud ajaloo vältel end kaitsma suuremate riikide eest /Taani, Rootsi, Venemaa, Poola ja Saksamaa/.

Kui võrrelda kahte riiki ja maad, siis esmalt hakkab silma kontrast suure Venemaa ja väikese korrashoitud Eestimaa vahel. On selge, et inimeste elukorraldus ja mõtteviis on erinevad. Kujundlikult näeb see välja nii: traditsiooniliselt nähakse Venemaad suure ja avara lõputu stepina, kus on palju kasutamata maad ja varasid. Siit ka vene inimese muretus, ta ei karda kaotada kõige hinnalisemat: maad, mis annab rikkusi. Aga ka korda ei ole lihtne luua suurel territooriumil... Eesti aga on vastandlik oma väiksuses. Talu – see on kinnine organiseeritud maaüksus, kus elab talunik oma perega. Talud on ehitatud distantsiga, kuid naaber-talu tulesid peab nägema. Venelastele on omane külaelu, kus elatakse kõrvuti ja kõik teavad kõiki.

Vastupidiselt vene „kaosele“ tähistab eesti majanduslikkus soovi kehtestada kord oma väikeses maailmas, piirata end välisest korraldusest, mis samastub stiihilisuse ja anomaalsusega Venemaal. Kaos Venemaal kätkeb endas usumatult võimsaid jõude, mis hirmutavad oma ihaga lõpmatust hingelisest maailmast. Vene hing eristub suure võimega tugevateks loomingulisteks puhanguteks ja tal on raske mõista eestlaste poolt nii hinnatud kodukorraldust. Eestlane – see on peremees ja ta ei kujuta end ette ilma rahvuskoduta, nagu ka oma isikliku koduta. Tema kodu on tema hälliks, „minu kodu on minu kindlus“, nagu ütlevad inglased. Teda ei paelu

maailma radikaalsed muudatused. Ta tahab elada rahus ja heaolus. Talukultuur – see on pärandus esivanematelt /nagu teistes põhjamaades/ ja eestlane hoiab kinni isamaast, hoides igat kivi ja puud ning ta ei taha seda jätta. Vaid ajaloosündmuste ja olude sunnil lahkub ta isamaalt... Aga venelane – see on igavene rändaja, romantik, kes unistab maailmaparandamisest ja kellel on palju ideid.

Vene kultuuri aluseks on idee, SÕNA on selle väljendusvorm. Me teame, missuguse võimsa läbimurde on teinud vene kirjanduse areng. Maailmakirjandus on mõeldamatu ilma Dostojevski, Tolstoi, Tšehhovi, Turgenevi jt. kirjanike psühholoogilise ja sotsiaalse mõjuta.

Eesti kirjandus on tagasihoidlik, kammerlik, osutatakse tähelepanu detailidele, imetledes neid. Eestis on kalligraafiakool, mis ilmekalt näitab, et sõnast üksi ei piisa, sõna peab olema vormiliselt ilus, esteetiliselt kujundatud, nagu ese, maja, torn, pilt või gooti stiilis kindlus. Eestlased on andekad disainis, nad panevad suurt rõhku tarbeasjade esteetiliselt väljanägemisele /näiteks värvikad omanäolised rahvariided/. Vene hinge tippsaavutus on IKOON, ikoonimaal, mida Läänes ei väsita imetlemast. Icoon kannab endas sõnumit oma ääretus puhtuses ja mahus.

Eesti kujutav kunst on eelkõige gravüürikunst või peen kontuurjoonis. Eestlased, kes on läbi

aegade olnud tihedalt seotud Lääne-Euroopa kultuuriga, kus oluline ei ole sõna, vaid ese, pööravad palju tähelepanu eseme loomisele /maalikunst, skulptuur, arhitektuur/. Täiuslikkuse püüe on saanud alguse Läänest, kus rakendati teadust ja kõrgtehnoloogiat.

Selliste väikerahvaste juures hinnatakse vaikset mõtetegevust, keskendumist ja täpsust peente toodete valmistamisel. Soodne geograafiline asend loob võimaluse kontakteeruda välisriikidega ja ammutada uusi teadmisi tehnoloogias.

Taasiseseisvunud Eestis on taas loodud sidemed Läänega ja arendatakse koos teadust ja tehnoloogiat. Tänapäeva Eesti majandus baseerub innovatsiooni arendamisele ja haritud rahvale. Seetõttu ei ole imekspeandav, et just Eestis loodi suhtlusportaal Skype, mis on populaarne kogu maailmas, mis justkui näitaks eestlast avatuna ja tolerantsetena, omadused, mis ei iseloomustanud eestlast seniajani. Need omadused kuuluvad pigem venelastele impeeriumiriigist, mis ei tähenda alati soovi vallutada ja valitseda, vaid võtta kõik Bütsantsi Püha Kupli alla, kus õigeusklikud avavad oma hinge esimesele vastutulijale, andes kannatanule viimsegi särge seljast...

Eestlane, kes tahab hoida korras oma kodu ja heaolu, oma aeglase loomu, kannatliku meelega arukusega töötab visalt omal maal, mida ta armastab, ja loodab vaid

iseenda töökusele, öeldes "ma saan ise hakkama". Kust tuleb selline alalhoidlikkus? Võimalik, et see on seotud usuliste vaadete ja tõekspidamisega. On teada, et enamus eestlasi on luterlased. Luterlus ja veelgi enam kalvinism oma karmi eetikaga panid rõhuasetuse praktilisele poolele, kaasa arvatud majapidamisele.

Materiaalselt kindlustatud inimest loetakse „päästetuks“ ja üheaegselt Jumala poolt kaitstuks. Kes aitab ennast, seda aitab ka Jumal, öeldakse rahva hulgas. Kapitalismi vaim – see on päästmise vaim. Vene õigeusk ei omista tähtsust materiaalsusele, temale on tähtsam vaimne eetika, mis on seotud teesiga, nagu vaimne oleks kõrgem materiaalsusest, kus töö kehabat kurjust.

Mida lihtsamalt elad ja mida vähem rikkust lood, seda pühamad oled. Seega väärtushinnangud on erinevad. Analüüsitakse vene õigeusu suhtumist maistesse hüvedesse ja omandisse. Põhimõtteliselt õigeusu tööeetika on päri majandamise ideaalidega, kuid on vastu inimese tööorjaks muutmisele. Võimalik, et seetõttu venelase südamlikkus, eriline emotsionaalsus aitavad tal paremini maiste raskustega toime tulla ja on aegade jooksul saanud väljendada end kultuuri kaudu.

Oma isiklike huvide kindlameelsel kaitsmisel ning vaadete ühtsuses on eestlastel õnnestunud alal hoida kõikvõimalikes ajaloolistes ja poliitilistes olukordades oma identiteet ja rahvuskultuur /laulu-

ja tantsupeod, rahvariided jms./, mis väljendub ka temperamendis, põhjamaiselt rahulikus loomuses.

Larissa K. kommentaar:

See oli minu jaoks eriliselt raske ja delikaatne teema, millest on räägitud meedias ja poliitikute seas, nii põlisrahva kui sisserännanute hulgas. Minu arvates ei tohi praegu otsida erinevusi eestlaste ja venelaste vahel, vaid pigem pidepunkte, mis meid ühendavad ja mis aitaks kaasa mitteeestlaste lõimumisele ja viiks koostöö riigi elu edasi.

In memoriam Viktoras Petkus

Tuntud Leedu vabadusvõitleja Viktoras Petkus suri Vilniuses 01. mail 2012.

Viktoras Petkus sündis 30. mail 1928 Leedus Raseiniai maakonnas Aleksandrais. Ta vangistati esmakordselt juba 1947. aastal rahvuslik – usulise organisatsiooni asutamise eest. Saadeti Inta laagrisse, kust ta vabanes alaealiste amnestiaga 1953. aastal. Juba 1957. aastal vangistati Viktoras Petkus uuesti põrandaalusesse organisatsiooni

kuulumise eest, oli kaheksa aastat Taišeti ja Mordva laagrites. Küllap varemgi, aga just Mordva laagrites tutvus Petkus Leedu, Eesti, Läti, Ukraina ja teiste Nõukogude Liidu poolt ikestatud rahvaste noorema põlve vabadusvõitlejatega.

Enn Tarto on kirjutanud, et Mordva laagrites töötati välja põhimõtted, mis hiljem mõjutasid avalik-õiguslikku liikumist terves Nõukogude Liidus. Leiti, et kui ühised vastased – kommunistid – on üksteisega suured semud, siis võivad ka eri rahvustest inimesed oma maa vabaduse, demokraatia, inimõiguste täitmise ja usulise vabaduse eest võideldes omavahel koostööd teha.

Viktoras Petkusest sai üks Leedu vastupanuliikumise liidreid ja Baltikumi rahvaste koostöö aktiviste. Mordva laagrites tekkinud sõprus ja koostöö jätkus vabaduses nn. "suures tsoonis". Juba laagris leiti ühiselt, et salaorganisatsioonide aeg on möödas, Nõukogude Liiduga tuleb võidelda avalikult ja rahumeelsete vahenditega, otsides koostööd Lääne üldsusega.

Helsingis toimus 1975. a. USA,

Kanada ja Nõukogude Liidu osavõtul Euroopa Julgeoleku- ja Koostöökonverents. Mitte kõik konverentsi otsused ei olnud Nõukogude Liidu poolt okupeeritud rahvastele soodsad, aga vabadusvõitlejad ja inimõiguslased nägid oma võimalust kolmandas, just inimõigusi puudutavas otsustekorvis. Hakati looma Helsingi kokkulepete järevalve grupe, et koguda informatsiooni ja avalikustada inimõiguste rikkumised Nõukogude Liidus.

Viktoras Petkus asutas koos kaaslastega 5. novembril 1976 Leedu Helsingi grupi ja oli põrandaaluse perioodilise väljaande „Lietuvos Archivas“ algataja. See ja „Leedu Katoliku kroonika“ said üheks tõukeks Eesti vabadusvõitlejatele hakata välja andma oma põrandaalust väljaannet „Lisandusi Mõtete ja Uudiste Vabale Levikule Eestis“ (1978), mis peamiselt kogus informatsiooni inimõiguste rikkumiste kohta okupeeritud Eestis ja levis nii kodumaal kui Läänes. Viktoras Petkus aitas luua Ukraina Helsingi gruppi ja oli tihedas koostöös Moskva Helsingi grupiga.

Kahjuks õnnestus KGB-l Eesti Helsingi grupi loomine nurjata. Sisuliselt tegutseti küll Helsingi grupina, aga ametlikult välja ei kuulutatud. Kui leedulastele sai selgeks, et Helsingi gruppi Eestis siiski ei moodustata, otsustasid nad, et hakkavad fikseerima ja levitama ka eestlaste juhtumeid. Juba esimestes Leedu Helsingi grupi dokumentides oli juttu Erik Udami, Mart Niklusest ja Enn Tartost, kes kõik olid Viktoras Petkuse head tuttavad. Leedu Helsingi grupi liikmete, eelkõige Petkuse soov oli veelgi tugevdada sidemeid Eesti, Läti ja Leedu vabadusvõitlejate vahel.

Nagu juba öeldud, Helsingi grupid kogu Nõukogude Liidus jälgisid eelkõige Helsingi kokkulepete, just

Viktoras Petkuse mälestuseremoonia

kolmanda, inimõigusi puudutava otsustekorvi täitmist, aga Balti vabadusvõitlejad soovisid selle kõrval keskenduda aktiivsemalt võitlusele Balti riikide iseseisvuse taastamise eest.

Viktoras Petkuse eestvedamisel asutati 20. augustil 1977 Eesti, Läti ja Leedu Rahvusliikumiste Peakomitee, mille põhiülesandeks oli teadvustada nii kodu- kui välismaal, et Balti riikide saatuse kujundamises mängis suurt rolli 23. augustil 1939.a. sõlmitud Molotov-Ribbentropi pakt. Petkuse arreteeriti juba enne Peakomitee välja kuulutamist ja kuni 1988 aastani oli ta Vladimiri ja Tšistopoli vangla, Permi laagrites ning asumisel Burjaatias.

Varasematest vigadest õppinud, õnnestus 23. augustil 1979 välja kuulutada 45 Eesti Läti ja Leedu kodaniku avalik kiri „Balti Apell“, kus nõuti Molotov-Ribbentropi pakti ja selle salaprotokollide avalikustamist, tühistamist ja Eesti, Läti ja Leedu iseseisvuse taastamist. „Balti Apell“ leidis suurt vastukaja ja toetust kogu maailmas. Kahjuks tegi eriti rasketes tingimustes vangistuses viibimine Viktoras Petkusele ühinemise

„Balti Apelliga“ võimatuks, aga teda tuleb õigusega pidada Molotov-Ribbentropi pakti ja selle salaprotokollide avalikustamise suureks eeltöötajaks. Kokkuvõtvalt viibis Petkus vangistuses Leedu iseseisvuse nimel oma elust 26 aastat. Kõike seda silmas pidades on Eesti Vabariigi president annetanud talle 2011.a. Maarjamaa Risti III klassi ordeni.

Pärast Leedu riikliku iseseisvuse taastamist oli Viktoras Petkus üks Leedu Kristlik-Demokraatliku Partei taastajaid ja töötas Leedu Vabariigi Seimi nõunikuna, ta oli Leedu Inimõiguste Assotsiatsiooni auesimees.

Suur leedulane Viktoras Petkus saadeti Vilniusest viimsele teekonnale Leedu Vabariigi presidendi auvahtkonna saatel. Tema sarka ehtisid rohked lilled ja pärjad. Juba Vilniuse katedraalis mälestusmissal teenisid mõned tema kunagised õpilased ja võitluskaaslased, kes on nüüd preestrid.

Viktoras Petkus maeti kodukirikus Raseiniais, kus ta sirgus ja kus tema kaks tädi olid olnud nunnad. Raseiniai kirikus teenis ja pidas jutluse preester Julius Sasnauskas.

Sasnauskas oli samuti Petkuse õpilane ja lähedane sõber, üks Balti Apelli koostajaid ja allkirjutajaid.

Sasnauskas saadeti selle eest kahekümnendates eluaastates Nõukogude vangilaagrisse.

Juba kirikus ja kalmistul oli väga palju rahvarõivais noori. Muldasängitamisel Raseiniai kalmistul ütles Enn Tarto, kes tundis Petkust rohkem kui viiskümmend aastat, et me peame Viktoras Petkuse pärandit hoidma ja noortele tutvustama, sest võitlus väiksemate riikide ja rahvaste eluõiguse eest ei lõpe mitte kunagi.

Enn Tarto palus oma mälestus- pöördumises südamlikult sõpra, et ka seal paigas, kus Petkus nüüd viibib, aitaks ta nii Leedut kui ka Eestit.

Viimaks, pärast seda, kui kogupaugud olid kõlanud ja haud oli kaetud pärgade ja lilledega, lauldi kaitseväge orkestri saatel Leedu Vabariigi hümnit.

Tekst: Piret Tarto
Fotod: E. Tarto perearhiivist

Viktoras Petkuse mälestustseremoonia

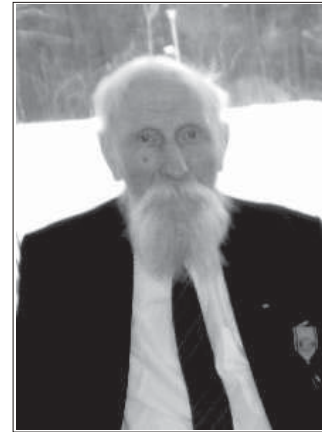
Mälestati Romas Kalantat

14. mail 2012 mälestati Leedus keskkooliõpilast Romas Kalantat, kes samal päeval 40 aastat tagasi protestina Nõukogude režiimi vastu ennast põlema süütas. Tema surmale järgnesid Leedus ulatuslikemad protestiaktisioonid peale sõda, muutes Romas Kalanta nime järgnevatel kümnenditel Leedu vastupanuliikumise sümboliks. Nõukogude Liidu lagunemisele järgnenud KGB salajaste arhiivide avamisel leiti Romas Kalanta märkmed, kuhu ta enne enesetapu sooritamist oli teinud sissekande: "süüdistage minu surmas ainult režiimi". Kalanta eneseohverdus leidis aset Kaunases, kuid tema matustele järgnenud poliitilised meeleväljendused levisid teistesegi Leedu linnadesse, kus peamiselt Kalanta-vanustest noortest meeleväljendajatest vahistati sadu. Kalanta ohvrit hinnatakse ka iseseisvas Leedus: 2000. aastal annetas Leedu riik Romas Kalantale postuumselt Vytise Risti ordeni.

Enn Tarto

Vitaalsed mementolased Harjumaal

Eduard Kuuskor

oli 1940. aastal ajateenija sidepataljonis ning osales nn. Raua tänava kooli lahingus, kus noorsõdurid osutasid vastupanu sissemarssivale punaväele. Sama aasta sügisel võeti ta aga Vene sõjaväkke. Sõja ajal põgenes Eduard lahingutegevuses "kotti" jäänud väeosast üle rindejoone Saksa poolele. Seal vabastati ta tervisehädade tõttu tegevteenistusest.

Seejärel liitus Eduard Kuuskor Haukka grupiga, Soome poole loodud raadioluuregrupiga, mis kogus ja edastas infot soomlastele, aga ka inglastele ja sakslastele, pidas sidet Eesti vastupanuliikumisega ja vandus truudust Otto Tiefi valitsusele. Eduard oli olnud raadioamatöör, tegelenud side-seanssidega ja suurte raadiosaatjate parandamisega laevaehitusfirmas Grand Marine. Nii ehitas ta ise raadiosaatja ja temast sai Haukka grupis radist.

Selle tegevuse eest on Eesti

Vabariik autasustanud teda IV klassi Kotkaristiga.

1944. aastal grupp purustati, Eduard Kuuskor sattus vanglasse, järgnes pikk vangipõlv GULAGis. Viimane laagrikoht oli 1955. aastal Intas Komi ANSV-s, kus ta töötas kaevanduses. Sinna jäi ta elama kuni 1968. aastani. Siberis kohtus ta ka Aili Jõgiga.

Praegu elab Eduard Kuuskor Keilas. Ta on 94-aastane ja tegeleb ikka veel raadioamatöörismiga. Tänapäevani kasutab ta enne sõda Eesti Vabariigis talle välja antud kutsungit.

Aili Jõgi

Vähesed saavad viieteistkümnenda-aastaseks Patarei vanglas. Aili Jõgi oli koos sõbranna Ageedaga 1946. aasta 8. mai õhtul Tõnismäel asuva punaarmee laste mälestussamba õhku lasknud, seepärast sattus ta Patarei vanglasse.

Neid olid nõrdinud, et Reaalkooli Poisi monument oli ära viidud, kõik meie ausambad olid vargsi ja salaja

ära kadunud. Kalamaja ja Kopli surmuaiad olid tehtud maatasa ning keset surmuaeda rajatud tantsuplats. See kõik masendas noori, kes iga päev oma kooliteel Tõnismäe "monstrumist" möödusid.

Kinnipidamisele Patarei vanglas järgnesid Harku, Lasnamäe, Leningradi, Vologda ja lõpuks ABEZ-i vanglad. Viimane asus Vorkuta ja Inta vahel polaarjoonel. Vangielu kestis 22. maini 1954.

Järgnes töö kaevanduses, kus Aili kohtus tulevase abikaasa Ülo Jõgiga ja ka Eduard Kuuskoriga, kes tundis nii elektro- kui ka raadiotehnikat. Töötati kaevanduse mehhaniseerimisel.

Eesti NSV Ülemnõukogust tuli 1968. aastal teade, et 1952.a. mõistetud eluaegne asumine karistusladel on tühistatud ja seega avanes võimalus Eestisse naasta.

Aili Jõgi on tegus tänapäevani, ta osaleb Keilas innukalt IRL tegemistes.

Õppereis Stockholm

Sellel Memento Liidu juhatuse otsusega korraldatud sõidul Rootsi 27. kuni 29. märtsini osales 15 tunnustatud ja vaprat Memento ühenduste esindajat. Meid võttis sadamas vastu giid Mare Zastrov, kellel on tihedad ajaloolised ja perekondlikud sidemed Eestiga.

Giid Mare juhatas meid Stockholm vanalinnas ja rääkis palju põnevat nii Rootsi ajaloost kui ka eestlaste sidemetest rootslastega. Samuti tutvustas Mare meile Eesti Maja, kus kohtusime praost Ingo-Tiit Jaagu'ga, kes koos vanematega rändas olude sunnil 1948. aastal Argentiinasse ja alustas hiljem vaimulikuna tööd Buenos Aireses.

Saime teada, et pealinnas endas elab 800 000 inimest, Stockholmis koos eeslinnadega kokku umbes 1,8 miljonit. Rootsis arvatakse elanikke 9,5 miljoni ringis, nendest 2 miljonit on nn "uusi rootslasi". Et sotsiaalsüsteem on toimivalt korraldatud, siis eluiga arvatakse olevat üle 80 aasta. Töötuid on Rootsis elanike koguarvust 7,8 % ja inflatsiooniks märgitakse 1,1 %.

Huvitav on teada, et miinimumpalk on 12 000 kuni 14 000 rootsi krooni ja erasektoris on tunnitasu 150 rootsi krooni. Olime huvitatud meditsiinitöötajate tasustamisest ja saime teada, et olenemata staažist on töötasu kohe alguses 24 000 SEK'i. Laste abiraha on ühes kuus 1 095 rootsi krooni ühe lapse puhul, kolmanda lapse sünni puhul saab perekond 4 000 SEK'i.

Ja näiteks kõrgharidus on riigi poolt tasuta, kuid välismaalased peavad selle eest maksma.

Õpperaamatud ja ühiselamukohad on tasuta ka omadele. Stockholmis üles kasvanud Mare Zastrov, tundes suurepäraselt linna, viis meid läbi uhke suursaatkondade elamukvartali, nägusate ajalooliste puitehitiste ja imposantsete eri aegadel ja eri stiilides rajatiste labürindi, ise mahlakalt ja koduselt kommenteerides.

Tagasisõidul sadamasse saime tunda maailmas suurt tuntust omavate kaljude sisse rajatud

Giid Mare Zastrov tutvustamas Stadshuset'it

metroojaamade võrgustiku omapära ja võlu, sest meie jalad olid pärast pingutatavat ja pikka linnatänavaid mööda kõndimist väga väsinud.

Eesti Majja jäid meist maha kaasavõetud Memento raamatud, pühendus külalisteraamatusse ja head soovid edasiseks koostööks. Giid Mare Zastrovile sületäis tänusõnu ja rikkalikult Kalevi kommivabriku maiuseid, mille saatsime posti teel, sest lähenevas olid Lihavõttepühad. Tagasisõidul Eestisse pidasime konverentsiruumis laeval aru erinevatel Mementot puudutataval teemadel. Vormistasime üldkokkuvõtte lahemadest vajavatest küsimustest.

Need on:

1. Teha järelpärimine Haridusministeeriumisse, kuidas edaspidi paremini kaasata küüditamise mälestusseisakutele koolinoori ja pedagooge.

2. Mementolased vananevad. Selgitada riiklikul tasandil välja,

kes korraldab edaspidi mälestuspäevade üritusi, küünalde süütamisi ja pärgade-kimpude asetamisi.

3. Tihendada koostööd omavalitsustega Memento paigaldatud mälestuskivide ümbruse hooldamisel.

4. Kooskõlastada Eesti Represseeritute Abistamise Fondi esimehe Peep Varjuga, kas raamat „Siberi karm kool“ on jõudnud igasse raamatukogusse ja EELK õpetajateni läbi Konsistooriumi. Jumalateenistustel on sobilik raamatust näiteid kasutada.

5. Teavitada Memento Ühendusi Eesti Rahva Muuseumi vajadusest saada ajaloo huvides küüditatute fotosid.

6. Tallinna ja Tartu eeskujul kooskõlastada Siseministeeriumiga üle Eesti toimuvatel leinapäevadel

küünalde süütamise tseremoonia läbiviimist.

7. Teavitada ajakirjandust mälestuspäevade toimumise täpse kohta ja kellaaja avaldamiseks. Küüditatud peavad teadma, kuhu ja mis kellaks tulla.

8. Võimalusel saata Stockholm Eesti Majja küüditamist puudutavaid trükiseid.

Vaimustuti maitsvatest toitudest, mida sai laeval ise valida ja õhtustest meeolukatest fiesta programmidest. Kel oli jaksu, see lõi tantsu.

Reisieltskonda ja Eesti Represseeritute Abistamise Fondi tänades

Anne Eenpalu

Reisist võtsid osa:

Tiiu Teesalu
 Vilma Tikerpuu
 Heidi Ivask
 Leikki-Maret Kuskov
 Kirsti Portnov
 Maie Alumaa
 Ene Juurik
 Laine Kangur
 Lidia Pavlenko
 Aasa Poltav
 Lembi Stamm
 Valentin Villemsoo
 Arnold Aljaste
 Laine Pernik
 Anne Eenpalu

Stockholmi Eesti Majas

Kilde Stockholmi õppereisist

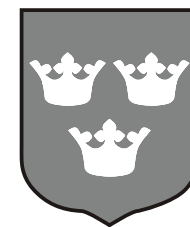
Ühispilet saabumisel Stockholmi 28. märtsil 2012.a.

Mare Zastrov, Anne Eenpalu ja Laine Pernik

Pärast väsitavat jalutuskäiku said proudad lõpuks maha istuda...

Stockholmi rajajale kuningas Birger Gart-ile (1252) mälestusmärk

Rootsi kuningalossi auvahtkonna vahetus

Õnnitleme kõiki!

Tööpataljonlaste Ühing

97

Andrei Ugand

95

Enn Oja

90

Heino Noor
Viktor Lehestik
Joann Toomik
Herman Tamm
Herbert Sähka
Endel Purju
Kalju Teearu
Jüri Salk

Magnus-Madis Süvari

Hartvig Pulst
Evald Tinkus
Albert Teppand
Arti Lehtla
Albert Ausla
Edgar Sööt
Karl Berting
Karl Güldenkoh
Jaan Priivits
Rudolf Kuiv
Heino Niidas

80

Virve Petrova

Memento Viljandi Ühendus

90

Vilma Malling

85

Lembit Kadalipp

80

Vello Särev
Armilde Vint

75

Aime Nipper
Ants Kuldkepp

70

Veronika Ariva
Ene Juurik
Maie Madi

Valgamaa Memento Ühendus

90

Milda Ersto
Elfriede Marnot

85

Minna Rätsep
Kalju Möttus

80

Aino Valge
Aime Nirk
Ester Mölder
Vii Ehatamm
Kalju Kurvits
Ester Hani
Anita Eisler
Jaan Savi

75

Maimo Rosenberg
Inna Roose
Milvi Metsniit
Helga Rõõmus
Maia Vilpark
Tiina Horn
Terje Lillak
Valve Beljajeva

70

Vambola Vaiksoo
Ilmar Must
Malle Ojamaa

65

Tiiu Teesalu
Olev Schmidt

60

Marilaine Kannel

Memento Harjumaa Ühendus

85

Ruth Kukner
Erika Kask

80

Ellen Nigul
Almar Volmer
Ella Merioja

75

Luule OlemaLemmi Lambing

70

Hillar Pärna

Pärnumaa Memento Ühendus

90

Martin Vuks

80

Jaan Toomiste
Aino Saro
Arnold Kuningas
Esta Reidissaar

75

Elva Holm
Ilme Aumere
Ants Kivimäe
Vaike Tammel
Mare Mere
Malle Toomiste
Olev Kuningas

70

Johanne Toomsalu
Valdek Saarmann
Johannes Lepp
Leili Merimetsa
Peeter Kuldkepp

Tartu Memento Ühendus

90

Elga Andresoo
Ina Merivee
Heino Noor

85

Helje Arrak
Laine Luts
Inga Masing
Maria Schmidt
Helgi Zettermann
Vanda Tamm
Eha-Kay Uiibo

80

Elvi Bluum
Valda Laar

Soovime jõudu ja tervist!

80

Lea Evert
Evi Grudeva
Ingrid Maret Junisov
Mall Kivistiku
Saima Kruuser
Riina Leevald
Enno Luik
Georgi Nekrassov
Jaan Palvadre
Taissia Pepenova
Evi Preimann
Salme Raudsepp
Maimu Reinsoo
Maret Schultz
Ljudmilla Spanier
Heino Tammeaid
Alar-Heiti Tomson
Biruta Tuvik

75

Mai-Liis Adams
Peeter Erss
Milvi Ilves
Rein Kasak
Eha Kiik
Maie Koort
Anne Liiva
Maia Niin
Vello Paberits

70

Tiit Joost
Liis Kranich
Tõnu Lagle
Maimu Liiv
Mare Mürk
Eha Nõmmik
Tiit Ojandu
Silvia Palosaar
Ilma Pirk
Laine Trikk
Jüri Vilipõld

65

Rein Kala
Elin Küttim
Helene Kärt

Viktor Laurmaa
Heldur Sala
Peedu Sammalsoo

Läänemaa Memento

90

Vaige Uustalu

80

Erna Alt
Hilja Kuusepuu

75

Anne Smeleva

70

Martin Alp

55

Arnold Aljaste

Kilde Teises maailmasõjas hukunud hiidlaste mälestusmemoriaali avamiselt reedel, 25. mail 2012.a. Kärkla kirikaia

Fotod: Raul Juurma
Rohkem pilte: www.memento.ee

Eesti Memento Liit
Endla tn 4
10142 Tallinn
liit@memento.ee
www.memento.ee

Toimetusekolleegium
Vastutav toimetaja **A. Eenpalu**
anne.eenpalu@gmail.com
Korrektor **A. Purje, M. Kaber**
Küljendaja **M. Saber**

Memento Teataja kolleegium ei vastuta halvasti loetavalt vormistatud käsikirjade tõttu tekkinud vigade eest.